

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ СПИСКУ ПРИСЯЖНИХ

PROBLEMATIC ISSUES ON THE COMPILATION OF THE JURORS' LIST

Грицаснко Р.Л.,

*аспірант кафедри судоустрою, прокуратури та адвокатури
Львівського університету бізнесу і права*

Автор статті проводить порівняльно-правовий аналіз процедури формування списку присяжних згідно з законодавством України та Франції, а також аналізує перспективи введення в Україні автоматизованого вибіркового добору присяжних на основі списку виборців.

Ключові слова: присяжні, формування списку, попередня згода, автоматизована система, реформа суду присяжних.

Автор статті проводить порівняльно-правовий аналіз процедури формування списку присяжних згідно з законодавством України та Франції, а також аналізує перспективи введення в Україні автоматизованого вибіркового добору присяжних на основі списку виборців.

Ключевые слова: присяжные, формирование списка, предварительное согласие, автоматизированная система, реформа суда присяжных.

The author of the article conducts a comparative legal analysis of the procedure of the formation of the list of jurors according to the legislation of Ukraine and France, and also analyzes the prospects of introducing an automated selection of jurors in Ukraine on the basis of a voter list.

Key words: jury, list formation, preliminary agreement, automated system, jury trial reform.

Постановка проблеми. Впроваджена в Україні модель суду присяжних в кримінальному процесі передбачає, що присяжними стають громадяни нашої держави, які відповідають законодавчо встановленим критеріям та надали свою згоду. Однак в засобах масової інформації доводиться часто читати про проблеми з формуванням списку присяжних з огляду на пасивність громадян, необізнаність щодо функціонування такого інституту, а також на низку інших чинників.

Стан дослідження. У вітчизняній науці питанням формування списку присяжних приділяли увагу Т. Нешик, С. Прилуцький, І. Русанова, А. Солодков, Л. Шувальська, В. Щерба та інші. Однак в їхніх наукових дослідженнях не враховані останні тенденції, пропозиції стосовно реформування інституту суду присяжних в Україні, які стосуються також зміни процедури формування списку присяжних.

Мета статті – у контексті реформи інституту присяжних дослідити питання добору присяжних з огляду на досвід Франції як взірць європейської моделі суду присяжних, а також, враховуючи законопроекти стосовно вдосконалення інституту присяжних в Україні.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до статті 64 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [1] формування та затвердження списку громадян, які дали згоду бути присяжними, покладається на місцеву раду. У разі неприйняття місцевою радою (місцевими радами) протягом двох місяців з моменту отримання подання територіального управління Державної судової адміністрації України і рішення про затвердження списку присяжних територіальне управління Державної судової адміністрації України звертається з поданням щодо затвердження списку присяжних до відповідної обласної ради.

На практиці процедура формування списку присяжних полягає в тому, що місцеві ради розміщують оголошення в засобах масової інформації та на своїх офіційних сайтах стосовно формування списку присяжних, розміщуючи інформацію про законодавчі вимоги, що висуваються до осіб, які бажають стати присяжними, перелік документів, які необхідно подати, та строки для подачі своєї кандидатури.

У вітчизняній юридичній науці по-різному ставляться до законодавчого положення стосовно того, що набуття статусу присяжного здійснюється за добровільною згодою громадян України, до того ж за їх власною ініціативою. Багато науковців схвалюють таке положення, звертаючи увагу на те, що особи, які добровільно та свідомо дали

згоду на участь у відправленні правосуддя, відповідальніше ставитимуться до судового розгляду справи, ніж ті, яких зобов'язали це зробити. Цікавою, на нашу думку, у цьому контексті є позиція С.В. Прилуцького, який вважає, що участь особи у здійсненні судової влади є як конституційним правом, так і конституційним обов'язком громадянина, а тому згода особи на виконання громадянського обов'язку не є обов'язковою. Для обґрунтування своєї позиції науковець застосовує положення ст. 65 Конституції України, де зазначається, що захист Вітчизни є обов'язком громадян України. Видається, що громадянин, склавши присягу, незалежно від того, чи це присяга солдата, чи народного судді, однаково захищає Батьківщину від зазіхань як зовнішніх, так і внутрішніх ворогів, тобто від анархії злочинців, сваволі й корупції чиновників, тиранії можновладців тощо [2, с. 123]. У багатьох державах світу, де існує інститут присяжних, участь громадянина у відправленні правосуддя як присяжного розглядається навіть як почесний обов'язок.

Як ми вже зауважували, часто виникає проблема недобору необхідної кількості присяжних під час формування списку, адже процедура формування списку присяжних через особисте звернення громадян передбачає високий рівень самостійної ініціативи кандидатів [4, с. 88]. За формування списку присяжних шляхом автоматизованого випадкового вибору зі списку місцевих виборців, які відповідають вимогам закону, без участі місцевих рад та територіальних управлінь Державної судової адміністрації України виступає низка вітчизняних дослідників інституту присяжних в Україні [5, с. 164]. На нашу думку, запровадження процедури випадкового автоматизованого відбору змогло б охопити ширші верстви населення, які сьогодні можуть навіть не здогадуватися про існування та функціонування суду присяжних в Україні та про процедуру його формування.

Крім того, у вітчизняних наукових колах звучить і критика запровадженій чинним законодавством процедури відбору присяжних. Так, великими недоліками вважають те, що у формуванні списку присяжних бере участь держава – територіальне управління Державної судової адміністрації України; у затвердженні списку присяжних бере участь орган місцевого самоврядування – місцева рада; контролює список присяжних голова суду. Тобто на формування списку присяжних фактично можуть впливати представники виконавчої та судової гілок влади на місцях, що робить залежними присяжних від цих посадових осіб

і може робити їх упередженими щодо розгляду окремих кримінальних проваджень [5, с. 164].

У контексті удосконалення процедури формування списку присяжних у наукових колах звучить пропозиція стосовно покладення на керівника місцевої ради обов'язку проводити спеціальну перевірку щодо кандидатів у присяжні із встановленням на законодавчому рівні строку проведення такої перевірки [4, с. 88]. Ідеться про їх відповідність до законодавчо встановлених вимог до особи – кандидата в присяжні з урахуванням всіх обмежень та заборон.

Чинна процедура формування списку присяжних викликає дискусію у вітчизняній юридичній науці, оскільки постають питання щодо того, чи відповідає такий спосіб формування списку присяжних конституційному положенню про безпосередню участь народу у здійсненні правосуддя через присяжних.

Чи можна охарактеризувати здійснення судочинства судом присяжних як одну з форм безпосереднього народовладдя? Чи можна вважати, що самовисунувці в присяжні є представниками народу, чи виражають вони його волю? Д. Дюрансон, досліджуючи суд присяжних у Франції, зауважує, що інститут присяжних, навіть якщо він є демократичним, не може бути представницьким соціально. Проте журі, на її погляд, є продуктом нації, традиційним охоронцем цінностей суспільства [6, с. 221]. Варто зауважити, що основним критерієм отримання представницького мандату є вибори. На це чітко вказує конституційний Закон Франції від 3 червня 1958 року: «Тільки загальне виборче право є джерелом влади». Науковці сходяться на думці, що не видається можливим кваліфікувати присяжних як представників народу, оскільки вони ним не обиралися [6, с. 166].

Розповімо про принципи відбору присяжних у Франції. Список присяжних формується за допомогою автоматичного випадкового відбору, в основу якого покладені виборчі списки, що охоплюють максимальну кількість громадян, які можуть долучитися до здійснення правосуддя. Процедура відбору присяжних складається з кількох етапів та проводиться відповідно до вимог статей 259–270 Кримінального процесуального кодексу цієї країни [7].

Стаття 259 Кримінального процесуального кодексу Франції передбачає формування попереднього щорічного списку, що здійснюється мером методом випадкового відбору на основі виборчих списків, які містять кількість осіб, що втричі перевищує необхідну кількість для відповідного суду, адже потім з цього списку будуть видалятися прізвища тих, хто не підпадає під законодавчо визначені вимоги, що висуваються до особи присяжного (статті 255, 256, 257, 258).

Відбір таких осіб покладається на спеціальну комісію, що засідає при кожному суді присяжних. Після вилучення з попереднього списку осіб, які не підпадають під категорію присяжних, методом випадкового відбору формується остаточний річний список присяжних. Щонайменше за тридцять днів до початку роботи суду присяжних формується так званий сесійний список шляхом випадкового відбору з річного списку, до якого включаються сорок присяжних. Окремо формується список додаткових присяжних з дванадцяти осіб. І лише на основі сесійного списку формується список присяжних для розгляду конкретної судової справи. Лише ті особи, які були відібрані до цього останнього списку, набувають прав та обов'язків присяжного, оскільки саме вони будуть здійснювати правосуддя в суді присяжних.

Метод автоматичного випадкового відбору громадян в присяжні засідателі позитивно оцінюється в західноєвропейській доктрині і залишається для багатьох синонімом єдиного демократичного вибору [8].

Однак трапляються і категорично протилежні думки. Так, в Міжнародному журналі з кримінального права в

своїй науковій статті Б. Баро зазначає, що правосуддя не повинно здійснюватися випадково відібраними людьми [9, с. 378], які вирішуватимуть питання вини підозрюваної особи, а іноді – і покарання. Виступаючи проти інституту суду присяжних, автор вважає, що демократичний характер цього інституту є ілюзорним [9, с. 390]. Насправді, в рамках судової влади забезпечення демократії, на його думку, є практично можливим лише шляхом виборів професійних суддів. Б. Баро зазначає, що загальна воля народу може бути виражена в демократичному суспільстві лише крізь призму виборних представників, а не випадково обраних автоматизованою системою. Автор вважає, що ототожнення статусу присяжного з представницьким мандатом від народу є «теоретичною плутаниною» [9, с. 392]. Інститут присяжних не вписується, на його думку, в концепцію народного суверенітету, адже воля журі в складі суду присяжних – це не загальна воля народу.

Що стосується тенденцій удосконалення інституту присяжних в Україні, то нещодавно два законопроекти були подані до профільного комітету Верховної Ради України, обидва були надіслані на доопрацювання, однак їх аналіз дозволяє спрогнозувати ймовірний шлях реформування вітчизняної моделі суду присяжних. Законопроект про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України, Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо удосконалення функціонування суду присяжних в Україні пропонує внести зміни до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», передбачивши таку процедуру залучення присяжних до виконання обов'язків у суді [10]:

- перелік осіб, що можуть бути присяжними, відповідає переліку осіб, включених до реєстру виборців, за винятком осіб, що не відповідають вимогам, висунутим до присяжних, встановленим цим Законом та процесуальним законом;

- формування переліку осіб, що можуть бути присяжними, покладається на територіальні органи Державної судової адміністрації України на основі поданих списків виборців територіальним органом ведення реєстру виборців щорічно до 1 вересня;

- територіальні органи Державної судової адміністрації, виключивши з отриманого списку виборців осіб, що не відповідають вимогам до присяжних, визначених цим Законом та процесуальним законом, за допомогою спеціальної електронної програми шляхом вибірки формують переліки осіб, що можуть бути присяжними, з закріпленням цих переліків за відповідним судом.

Сьогодні незалежний автоматизований відбір присяжних здійснюється лише на стадії виклику присяжних до суду для формування складу суду. Відповідно до ст. 385 Кримінального процесуального кодексу України після призначення судового розгляду судом присяжних головуючий дає секретарю судового засідання розпорядження про виклик присяжних у кількості семи осіб, які визначаються автоматизованою системою документообігу суду з числа осіб, які внесені до списку присяжних.

Висновки. Частина 5 статті 124 Конституції України [11] передбачає, що народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через присяжних. Отже, присяжні засідателі в демократичному, правовому суспільстві, здійснюючи правосуддя, мають виражати волю народу. Крім того, ст. 5 Основного закону визначає, що носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ, який здійснює владу безпосередньо, а також через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Отже, вважаємо, що запровадження автоматизованої системи вибірки осіб зі списку виборців для формування списку присяжних більше відповідатиме умовам демократії, ніж наявна згідно з чинним законодавством процедура самовисунення кандидатів у присяжні засідателі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2016. № 31. Ст. 545. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.
2. Прилуцький С.В. Конституціоналізація безпосередньої участі народу України при здійсненні правосуддя. Вісник Маріупольського державного університету. Серія «Право». 2013. Вип. 6. С. 120–127. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vmd_u_pr_2013_6_19.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
4. Нешик Т. Актуальні питання формування та затвердження списків присяжних в Україні. Национальный юридический журнал: теория и практика. 2014. Май. С. 84–89.
5. Шувальська Л.Р. Особливості правового статусу присяжного як суб'єкта кримінального судочинства України. Наше право. № 6. 2015. С. 162–169.
6. Delphine Durançon. La Cour d'assises: une juridiction séculaire et atypique en perpétuelle quête de rénovation. Sociologie. Université Paris-Saclay, 2015. Français. (NNT : 2015SACL5140) . (tel-01292120)
7. Code de procedure pénale. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006071154&dateTexte=29990101>.
8. D'Yves Sintomer. Le pouvoir au peuple. Jurys citoyens, tirage au sort et démocratie participative, La découverte, mars 2007: Le tirage au sort est massivement utilisé pendant l'âge d'or de la démocratie athénienne http://dial.uclouvain.be/memoire/ucl/en/object/thesis%3A2450/datastream/PDF_01/view.
9. Barraud Boris. La justice au hasard de quelques raisons juridiques de supprimer les jurys populaires. Revue internationale de droit pénal, 2012/3 (Vol. 83), P. 377–411. DOI: 10.3917/ridp.833.0377. URL: <https://www.cairn.info/revue-internationale-de-droit-penal-2012-3-page-377.htm>.
10. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України, Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо удосконалення функціонування суду присяжних в Україні: проект закону України 7022-1 від 21.08.2017 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=62420.
11. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. Ст. 141. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/page>.

УДК 343.1

СУДОВІ ЕКСПЕРТИЗИ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ
ВТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНЬОГО В ЗАНЯТТЯ ЖЕБРАЦТВОМFORENSIC EXAMINATION WHEN INVESTIGATING
THE INVOLVEMENT OF A MINOR IN BEGGING

Довгань А.І.,

аспірант юридичного факультету
ПВНЗ «Львівський університет бізнесу і права»

У статті досліджуються питання процесуальної форми використання спеціальних знань під час розслідування втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом. Розглянуто та детально проаналізовано види експертиз, які проводяться під час розслідування цього виду кримінального правопорушення.

Ключові слова: жебрацтво, неповнолітній, судово-медична експертиза, судово-хімічна експертиза, судово-психологічна експертиза, судово-психіатрична експертиза.

В статье исследуются вопросы процессуальной формы использования специальных знаний при расследовании вовлечения несовершеннолетнего в занятие попрошайничеством. Рассмотрены и детально проанализированы виды экспертиз, которые проводятся при расследовании данного вида уголовного преступления.

Ключевые слова: попрошайничество, несовершеннолетний, судебно-медицинская экспертиза, судебно-химическая экспертиза, судебно-психологическая экспертиза, судебно-психиатрическая экспертиза.

The article deals with the issues of the procedural form of the use of special knowledge during the investigation of juvenile involvement in begging. Examined and detailed analysis of the types of expertise that are carried out in the investigation of this type of criminal offense.

Key words: begging, juvenile, forensic medical examination; forensic chemical examination; forensic psychological examination; forensic psychiatric examination.

Постановка проблеми. Коли наука постійно розвивається, а її відкриття використовуються в усіх сферах діяльності людини, правоохоронці все частіше використовують на практиці спеціальні знання для розкриття кримінальних правопорушень. Відповідно до Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) ці знання можна залучити двома способами: за допомогою спеціаліста і шляхом проведення судової експертизи.

Спеціаліст, який залучається, на основі своїх фахових навичок, знань сприяє виявленню, закріпленню і вилученню доказів шляхом надання слідчому консультативної допомоги під час проведення певної процесуальної дії, про що зазначається у протоколі цієї дії.

Судова експертиза – найбільш кваліфікована форма використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві. Вона розширює пізнавальні можливості слідства та суду, що дозволяє в процесі розслідування і судового розгляду кримінальних проваджень застосовувати увесь ресурс сучасних науково-технічних засобів. Тому у статті ми хочемо зупинитись на аналізі експертиз, дані яких використовуються під час розслідування втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом.

Стан дослідження. Проблемні питання та особливості проведення різних видів експертиз розглядали у своїх працях В.Д. Арсен'єв, Р.С. Белкін, В.С. Бергер, В.Г. Гончаренко, Г.О. Густов, В.Г. Драганов, В.Г. Дрозд, М.М. Єфимов,